

munkát, melyeknek szerzőit hívták egybe háromnapos tanácskozásra Visegrádra. (Hely hiányában több értékes pályamunka szerzőit nem láthatták vendégül. Közülük azonban többekkel szándékoznak a jövőben együtt dolgozni.)

A visegrádi találkozó résztvevőjeként a legnagyobb élményt számomra az a változtatosság jelentette, amely a szakmai különbözőségekből adódott. Együtt voltak ott óvodai, általános- és középiskolai pedagógusok, kutatóintézetekben, felsőoktatási intézményekben, múzeumokban, környezetvédelmi oktatóközpontokban tevékenykedő szakemberek, valamint a számítógépes és a televíziós szakma képviselői.

Egészséges arányban voltak a mindenkit egyaránt érdeklő témákkal foglalkozó plenáris előadások és viták, a késő éjszakába nyúló eszmecsere, az ötlet- és program-börzék, valamint a szekciók változatos munkaformái.

A majdani oktatócsomag előkészítő munkálatai a szekciókban folytak. A környezeti nevelés szakemberei itt megismerhették egymás munkáját és közösen kialakított javaslatokkal körvonalazódhatott az a potenciális szellemi érték, amellyel hozzá tudnak járulni az oktatási anyag elkészítéséhez.

A szekcióviták részeredményeinek többszöri plenáris egyeztetése nyomán közös munkával született meg a javaslat az oktatócsomag önállóan is használható részfüzetei keret-tematikájára. A füzetek (előreláthatóan szám szerint 14) tartalmi és módszertani ajánlásokat tartalmaznak. A füzetek felölelik az óvodai nevelésnek, az általános iskola alapozó szakaszának, felső tagozatának, a középiskoláknak, valamint a szak-képzésnek tantárgyak és műveltségi területek szerinti környezeti nevelési lehetőségeit; foglalkoznak az iskola mint közvetlen környezeti centrum szemléletformáló lehetőségeivel; módszertani és programkidolgozó alternatívákat kínálnak az erdei iskolai tanulásszervezés megvalósításához; példákat hoznak a különböző környezeti nevelést szolgáló klubok, akciók, bemutatóhelyek (tájvédelmi körzetek, múzeumok stb.), táborozások lehetőségeire, játékok és vetélkedők szervezésére; foglalkoznak a környezeti és az egészség összefüggéseivel; az energiagazdálkodás komplex problematikájával, valamint a környezeti nevelés filozófiai, pszichológiai és vallási vonatkozásaival.

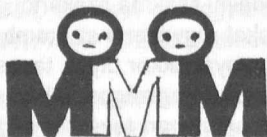
Önkéntes jelentkezés alapján megalakultak a munkacsoportok. A jövődő szerzők megállapodtak a füzetek hozzávetőleges tematikáiban s az együttműködés formáiban.

Az előzetes tervek szerint az oktatócsomag kézírata 1992 nyaráig készül el. Ezt követik a WWF anyagi támogatásával folyó kiadási munkálatok. Ha sikerül megvalósítani a támogatók és a szerzők elképzeléseit és törekvéseit, az oktatócsomag remélhetően jelentősen segítheti az iskolai és iskolán kívüli környezeti nevelést.

HORTOBÁGYI KATALIN

Médiafogyasztók klubja

Egy nap = 24 óra

Egy gazdag európai országban történt egy napon, hogy sok-sok család postaládájába színes füzetkét dobtak be a következő címmel: *100 szabadidő-ötlet*. A füzet bevetőjében többek között ezt olvashatjuk: "A hétköznapokon sok veszélyes és lelki te-

her keserít bennünket. Fontos, hogy ne fojtsunk mindent magunkba, hanem igyekezzünk a nyomástól megszabadulni, különösen szabadidőnkben. Meg kell tanulnunk, hogy a szabadidő lehetővé teszi számunkra egyensúlyunk visszanyerését, a feszültségek feloldását, a pihenést éppúgy, mint a hétköznapokon hiányzó mozgás pótlását. Tökéletes szabadságban bontakozhatunk ki, úgy, ahogyan leginkább kedvünkre való. Ki-ki átléphet egy álomvilágba, amely, megszabadulván a hétköznapok nyomasztó terhetől, felülemelkedik azon. Szabadidőnkben minden további nélkül azt tehetjük, ami örömünkre szolgál, ami megnyugtat."

A szöveg több szempontból is nagyon elgondolkodtató.

Életünket, életidőnket tehát (valakik) két részre osztják: mindennapokra – ezen valószínűleg a munkával eltöltött idő értendő – és a szabadidőre.

Miért? Miért osztják fel életünket eleve és önkényesen két, mereven elkülönített részre? A *hétköznap*: bosszúságokkal mérgez, lelki terheket rak ránk. A *hétköznapokat* ki kell pihenni, feszültségeinktől meg kell szabadulni. A *szabadidő*: olyan időszak a életünknek, amely történetesen "szabad". Szabad a hétköznapokkal – a munkaidővel – szemben, amely viszont minden ízében "kötött".

Miért; mondjuk a mindennapok, a munka nem okozhatnak örömet?

Kérdés. Kérdés, hogy a mosogatás örömet okoz-e, szórakoztató dolog-e 8 óra hosszat a futószalag mellett állni, utat építeni, hivatalban dolgozni, cipőt árulni? Mit felelnének erre az emberek?

A hétköznapokból átlépni egy álomvilágba, kipihenni a mindennapok fáradalmait, tenni, ami kedvünkre való, s ami a hétköznapokon sohasem lehetséges – ez lenne a szabadidő értelme? Vajon mit felelnének erre a kérdésre az emberek?

A múlt században 8 óra munkát, 8 óra pihenést, 8 óra szórakozást követeltek a munkások. Ma a legtöbb ember csak 40 órát dolgozik hetente. Több szabadidő marad tehát *ön maga építésére*? Vagy csupán több idő, hogy *éhbérért kiegészítendő* dolgozzon szakadásig? Vagy hogy valamennyire *visszanyerje energiáit a következő munkanap számára*?

(Ne hallgassuk tehát álszent borzongással híres-hírhedt "nótafánk" klapanciáit; gyűjünk inkább tudomásul, mi a tudatos vagy tudattalan véleménye itt és most a magyar állampolgárok nem elhanyagolható részének a "három 8-asról", úgy is mondhatjuk: az életről. Nyilvánvalóan csak olyan lehet az ő "fogadjistenük", amelyen "adonistennel" a társadalom – mi mindannyian, s a minket fogvatartó intézményrendszerek – köszöntenek neki:

*Munka után, ha kijössz a gyárból,
Egy vodkától erős vagy és bátor.
Egy részeg fazon a kezed után nyúl.
Nem tudod miért, de jól belerúgsz.)*

Mivel telik a szabadidő? Például tévézhetünk, olvashatunk, rádiózhatunk, mehetünk színházba vagy meccsré. A lényeg általában az, hogy valamiféle szórakozási lehetőség mindig álljon a rendelkezésünkre – s *mi engedjük magunkat szórakoztatni*. A különböző műsorokat, kvízzjátékokat, izgalmas vagy érzelmes sorozatokat, dalokat, filmeket kis embercsoportok készítik óriási embercsoportok számára, és az óriási embercsoportnak semmiféle beleszólása sincs abba, mit talál föl számára a kis embercsoport. De ez ellen voltaképp nincs is szavunk, sőt: önmagunkat szórakoztatni hagyni valószínűleg a legolcsóbb, és mindenképp a legkényelmesebb és legegyszerűbb formája annak, hogy ellensúlyozzuk a munka okozta fáradtságot és lelépülést. A szórakoztatóipar, a "közzszolgálati" médiumok erőszakmechanizmusát, valódi, legmélyebb céljainak egy meghatározó rétegét jól leleplezi egy olyan politikai nyilatkozata, akit munkája a tömegmédiákhoz köt. Pedig programnyilatkozata – első pillantásra – ne-

mesen cseng és ártatlanul hangzik: A tömegmédiumok segítségével "...vissza kell adnunk az embereknek az életörömöt, a szülőföldjükhöz, hazájukhoz való kötődés érzését, hogy frissen, egészségesen, megerősödött idegekkel kezdhesék új munkanapjukat."

Íme, az *első szoros kapocs* a munkaidő és a szabadidő között: pihenünk, hogy újratermeljük munkaerőnket – s vajon mi célból?

De *tanulhatunk* is a szabadidőben! Megérthetjük, hogyan működik a computer, hogyan lesz konvertibilis a forint, megtudhatjuk, milyen műkincseket őriznek a Vatikáni Múzeumban, és milyen ételeket főznek Palócföldön vagy Kínában. Mégis, az esetek többségében, ha egy felnőtt rászánja magát egy farsztori esti vagy szünidei kurzusra, motivációi között valószínűleg nem az érdeklődés, a tudásszomj az első. Tanul – akár nyelvet is –, hogy lehetőség szerint javítsa elhelyezkedési esélyeit, hogy több pénzt keressen, hogy emelkedjék a társadalmi ranglistán. Vagy pedig tanul azért, hogy bányászból kohász, kohászból lakatos, mérnökből házmester, orosztanárból angoltanárrá legyen, vagyis azért, mert eredeti foglalkozásának társadalmi-gazdasági értéke devalválódott, neki pedig továbbra is meg kell valamiből élnie.

Íme, a *második szoros kapocs* a munkaidő és a szabadidő között: egzisztenciális kényszerek mossák el gyakran a kettő közötti határt.

Bevásárolni – s ez lehet kellemes foglalatosság is –, szintén a szabadidőnkben járunk. Minél több a szabadidő, annál inkább ki vagyunk téve a kirakatok és prospektusok csábításainak. Vágyaink természetesek. De teljesülésükhöz pénz kell; minél többre vágyunk, annál több pénz. Minél több pénzt akarunk keresni, annál többet, vagy annál intenzívebben dolgozunk.

Íme, a *harmadik szoros kapocs*: a több szabadidő paradox módon további kiuzsorázásunkhoz, a köznapok fokozott hajszoltságához vezetethet.

A modern embernek ez a szomorú rabszolgasága annál inkább fölháborító, mert ő maga nincs tisztában bekerítettségével. Sőt. Reggeltől estig azt hallja, hogy szabad, hogy demokráciában él, hogy számít a véleménye; s valóban, úgy látszik, hogy minden az ő kényelmét szolgálja, mindenki az ő kegyeiért verseng, az ő jólétét és komfortérzését kívánja tökéletesebbé tenni. Na igen. Mert ha jó és engedelmes, szavazata néhányakat hatalmassá tehet, s mert az ő fillérjeitől duzzadnak föl a más zsebébe folyó, csábító pénzfolyamok. Mindezért cserébe miért ne lehetne önérzetének hízelegni, elhíttetni vele, hogy ő is ember – sőt, egyenrangú ember! –, és miért ne lehetne belekábítani, belebonyolítani a dezodorok és habfürdők, a puha kelmék, az elbűvölő mosolyok és magazinok, a csodálatosan szép zenék és színek félelmetes hálójába? Miért is ne lehetne? Hiszen már úgysem veszi észre, mi történik vele, és automataként teljesíti a gyermekkora óta beletáplált parancsokat: vásárolj, vásárolj, vásárolj! Szórazkodd, szórazkodd, szórazkodd! Egy világhírű német író így írja le ezt az igazi enyhét nem adó, kényszeres fogyasztói dühöt: "Odább, a forgalmas főútvonalon, izradó matrónák rohamoztak meg egy omnibuszt; dühösen kipirult arcuk mellett az ülőhelyekért velük kíméletlenül dulakodó boltossegédek ábrázata szinte halálsápadtnak látszott. Mindenki előretörtetett, egyetlen cél felé, ahol végre majd kezdődik a szórazkodás. Minden arc kemény kifejezés: "Na gyerünk, épp eleget robotoltunk!"

Ez lenne az önépítés lehetősége, az ígért, híres szabadság? Belsőszülötteknek üvegfüggöny, cserébe az életükért, a tiszta tudatukért!

*

Egy, a nyolcvanas évek közepén végzett felmérés szerint az osztrák *gyermek*ek évente 1 milliárd schillinget költenek el a saját kedvük szerint. A gyermektársadalom a lakosságnak egy olyan rétegét jelenti tehát, amelyre mint fogyasztóra nagyon is lehet

számítani. Érdeemes tehát *érdeklődési körét, kedvteléseit* egyrészt kipuhatolni, másrészt természetesen befolyásolni. Az említett felmérés ezt az eredményt hozta:

A gyermekek érdeklődési köre

A gyermekek a következő dolgokhoz és tevékenységekhez vonzódnak leginkább (Egy gyermek többet is választhatott)	%	fiúk %	lányok %
Állatok	61	57	65
Sport	57	71	43
Szórakoztató zene	51	46	56
Rajzolás, festés, barkácsolás	47	41	53
Társas összejövetelek	46	38	54
Jó ételek és italok	45	47	44
Könyvek	45	35	55
Divat, ruházkodás	41	22	60
Mozi	41	44	37
Hobby: gyűjtés	40	44	37
Popsztárokról, filmsztárokról anyaggyűjtés	39	36	41
Társasjáték	36	32	40
Autók, motorok	33	56	10
Kirándulás, hegymászás	32	33	30
Video, és hangkazetta másolás	29	32	25
Virágok, növények	28	17	38
Computer	28	40	14
Fényképezés	27	29	26
Sütés, főzés	26	14	39
Zenélés, éneklés	25	17	34
Varrás, kötés, horgolás	22	6	39
Test- és bőrápolás	20	9	31
Környezet- és természetvédelem	18	18	18
Javítások a ház környékén	12	19	5

A kutatás eredményét természetesen nemcsak az üzlet céljaira lehet kihasználni. Az adatokat közli egy – pedagógusok és gyermekek számára készült – füzet, a következő kísérszöveggel: "Fel tudod-e fedezni ezekben a válaszokban önmagadat? Te mit csinálsz a legszívesebben szabadidőben? Hasonlítsd össze saját véleményedet az osztrák gyerekek válaszával! A gyermekek számára bizonyára érdekes és elgondolkodtató szembesülni azzal, hogy mennyiben hasonlítanak az átlaggyermekhez, és miben különböznek jelentősen tőle. És természetesen a szülők, a pedagógusok számára is tanulságosak nemcsak a válaszok, hanem maga a jelenség, a probléma, a téma, amellyel valószínűleg sohasem foglalkoztak azelőtt, pedig a következők befolyásolják az embereket, a családok életminőségét.

A kutatásnak egy másik szempontja a *gyermekek vásárlási szokásainak* kipuhatolása volt. Nyilvánvalóan ez sem közömbös pl. egy reklámhadjárat szempontjából. Idézünk néhány jellegzetes mozzanatot a felméréseknek ebből a részéből is!

Kijelentések, amelyekre igen-nel vagy nem-mel lehetett válaszolni	Igen-nel válaszolt a gyermekek ...%-a
---	---------------------------------------

Néha megkérem a szüleimet, hogy vegyenek meg nekem valamit, ami a barátaimnak is megvan	59
Szívesen nézegetem a kirakatokat	57
Nagyon élvezem a bevásárlást	55
Inkább spórolok egy ideig, aztán veszek magamnak valami nagyobb dolgot	50

Azt is megkérdezték a gyerekektől, milyen árucikkeket szabad egyedül megvásárolniuk, illetve melyeknek a megvásárlásába van *beleszólási joguk*. Íme az eredmény:

Egyedül is megvehetem, vagy legalább kiválaszthatom	Igen-nel válaszolt a gyermekek ...%-a
Cipő	75
Csokoládé, rágógumi, cukorka, fagyalt	64
Ruha	63
Údítóditalok	59
Élelmiszer	44
Sportszerek, kerékpár, st...	42
Kakaó, tea, egyéb gyerekitalok	42
Cola	38
Hanglemez, hangkazetta, videofilmek	34
Bútor (gyerekszoba és lakás)	26
Újságok	26
Állateledel (kutya, macska, madár stb.)	25
Filmek a fényképezőgépbe	12
Kozmetikai, testápolási cikkek	11

Valóban nem megvetendő piaci lehetőség!

Világos tehát, mit kedvelnek a gyerekek, mi foglalkoztatja őket. De arra nem kaptunk még teljes választ, hogy voltaképpen *mivel töltik el szabadidejüket*. Vajon mennyire tipikus C. válasza, aki így meséli el egy napját: "Igen, szóval mikor reggel fölkelek, általában már majdnem hét óra van. Aztán felöltözöm, ehhez tartozik a mosakodás is, és megmosom a fogamat. Aztán csinálom reggelit magamnak... Aztán megyek... na és mikor vége van a sulinak, hazajövök... aztán eszünk. Aztán megcsinálom a leckét. Néha már előbb is megcsinálom őket. Aztán általában lemegyek. És aztán feljövök, és akkor kezdődik a tévézés. Aztán már csak tévézünk egész nap. Elkezdem körülbelül fél hatkor, aztán hatkor, aztán fél hétkor, hétkor, nyolckor, fél kilenckor és tíz órakor. Aztán lefekszem. Na és aztán elalszom és újra reggel van."

Német tudósok vizsgálták reprezentatív mintán, mivel töltik a gyerekek szabadidejüket. Mennyi idejük van, s azt mire használják. A 10-13 évesek *átlagos napirendje* (hétköznapokon) eszerint a következőképpen alakul:

10 és fél óra	<i>alvás</i>
7 óra	<i>munka</i> (iskola, házi feladat, háztartás)
2 és fél óra	<i>egyéb teendők</i> (evés, mosdás stb.)
4 óra	<i>szabadidő</i>

A *szabadidőt* következőképpen használják fel a gyerekek:

2 óra 10 perc	<i>televízió, olvasás, rádió, hanglemez, kazetta</i>
1 óra 20 perc	<i>játék</i>
12 perc	<i>barkácsolás, kézimunka</i>
12 perc	<i>sport</i>

A legtöbb idő a televízió számára jut, napi 1 óra 26 perc. De minél több szabadidő áll rendelkezésre (például szombaton vagy vasárnap), úgy növekszik a tévézésre fordított idő is: szombatonként 2 és fél óra, vasárnaponként majdnem 3 óra. A felnőttek, akiknek még kevesebb szabadidejük van, mint a gyerekeknek, még több időt töltenek tévézéssel, rádiózással és olvasással: minden munkanapon átlagban több, mint 3 órát, és ebből több, mint két óra televízió.

Mást is csinálhatnánk a szabadidőben. Sétálhatnánk, beszélgethetnénk, társasjátékot játszhatnánk. Mégis, többségünk enged a televízió, a rádió, az újságok csábításának. Valami egyénit, valami sajátosat csak kevesen csinálnak szabadidejükben; a jellemző inkább az, hogy elfogadunk kész dolgokat, engedjük, hogy állandóan idegen hatások befolyásoljanak bennünket, inkább, mint hogy mi cselekedjünk. Miért van ez így?

Nyilvánvaló, hogy a televízió, a rádió, a hanglemezek, az újságok, könyvek, magazinnak képesek arra, hogy jól kitérjék a szabadidőt. Mindezek voltaképpen nagyon különböző formái a szórakozásnak, azonban van egy közös tulajdonságuk: *információkat* hordoznak és adnak át. Kell-e bizonyítanunk, hogy információk nélkül nem élhet az ember? Az ember információszükséglete óriási – a televízió, a rádió, a könyv s a többi médiumok napról napra új és új hír- és tényanyaggal szolgálnak. Az informálásnak ez a módja az ember számára *gyors, kényelmes, szórakoztató*. És még egy előny: a médiumok által olyan tudáshoz jut az ember, amelyet egyébként semmilyen más módon nem tudna megszerezni.

Az információk okosabbá tehetik az embert; boldogságra vagy boldogtalanságra hangolhatják; segíthetik munkájában, vagy segíthetnek azt elfelejteni; az információk ráirányíthatják a figyelmet bizonyos problémákra, de ugyanakkor – az adatok, tények sajnálatos csoportosítása révén – el is kenderíthetik azokat. Az információk ösztönző ereje ráviheti az embert bizonyos cselekedetek megtételére, vagy ellenkezőleg, viszarizaszthatja tőle.

A modern kor emberének információigénye óriási, ez az étvágy szinte kielégíthetetlen. És mivel ezt az étvágyat gyors, kényelmes, olcsó és szórakoztató módon a *tömegmédiumok* tudják csillapítani, ezért a tömegmédiumok keblén csüggünk reggeltől estig. Isten tudja, hogy követelő zsarnokként-e, vagy kiszolgáltatott kisedeként.

BODA EDIT

Videofelvételek alkalmazása a földrajzoktatásban

A földrajz egyike azoknak a tantárgyaknak, amelyek különösen sokoldalú vizualitást igényelnek. Különböző földrajzi régiók, egymástól eltérő adottságú zónák, országok természetű bemutatása a korábbi évtizedekben mindig gondot okoztak a tanárnak. Napjainkban azonban a lehetőségek kiszélesedtek, egy sor audiovizuális információhordozó – film, TV, írásvetítő transzparens, video, mikroszámítógép stb. – segíti a földrajztanár oktató-nevelő munkáját. A korszerű ismerethordozók közül a videotechnika a legalkalmasabb arra, hogy a földrajzi valóságot térarányosan és mozgásában mutassa be. A videofelvételek a valóság feltárásának olyan forrását nyújtják, amelyek más módon be nem mutatható tényekkel járulnak hozzá a tanári magyarázathoz. Távoli országok, tájak domborzati, éghajlati, gazdasági adottságait, a földrajzi kapcsolatokat rendszerükben, mozgásukban, fejlődésükben tárja a tanulók elé. A színes fotótechnikai eljárás lehetővé teszi a természeti és a társadalmi környezet eredeti színváltozatainak bemutatását a tanteremben, és ez a szakmai ismeretek mellett a tanulók vizuális és esztétikai élményeit is gazdagítja. Mindezekon túl a földrajzi környezetben bekövetkezett változásokról (pl. gazdasági objektumok létesítése, földrengés-, árvíz-, belvíz következményei, stb.) gyorsan készíthetők videofelvételek, amelyek könnyen beilleszthetők a tanítási-tanulási folyamat bármely mozzanatába. A video további előnye, hogy a felvétel bárhol, bármikor lejátszható, szükség szerint megállítható, vissza-